

Олексій ШОКОТЬКО

аспірант кафедри економіки будівництва

ORCID: 0009-0008-7899-8225

Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЦИКЛІЧНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ АНТИЦИКЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті обґрунтовано теоретичні та методичні засади використання прогнозування економічної циклічності як інструменту формування антициклічної політики та забезпечення економічної безпеки підприємств будівельної галузі.

Встановлено, що економічна циклічність є визначальним фактором функціонування будівельних підприємств, який зумовлює коливання попиту, інвестиційної активності та фінансових результатів. Доведено, що висока чутливість будівельної галузі до фаз економічного циклу підвищує значущість впровадження адаптивних механізмів управління.

Удосконалено підхід до формування антициклічної політики підприємств будівельної сфери, який, на відміну від існуючих, базується на інтеграції прогнозування економічної циклічності у процес прийняття управлінських рішень та передбачає диференціацію управлінських заходів залежно від фази економічного циклу.

Запропоновано концептуальну модель антициклічного управління підприємством будівельної галузі, яка включає етапи прогнозування циклічності, діагностики фази економічного циклу, формування відповідних управлінських рішень та оцінки їх ефективності через систему ключових показників. На відміну від існуючих підходів, модель враховує зворотний зв'язок між досягнутим рівнем економічної безпеки та коригуванням управлінських рішень.

Обґрунтовано, що оцінка впливу антициклічної політики на економічну безпеку підприємства має здійснюватися на основі системи фінансово-економічних показників, зокрема ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості, що дозволяє комплексно оцінити здатність підприємства протидіяти кризовим явищам.

Доведено, що впровадження антициклічної політики сприяє зниженню рівня інвестиційних, фінансових та операційних ризиків, підвищенню адаптивності підприємства до змін зовнішнього середовища та забезпеченню стабільності його функціонування.

Визначено, що ефективність антициклічної політики безпосередньо залежить від якості прогнозування економічної циклічності, що обумовлює необхідність використання сучасних аналітичних інструментів для підвищення обґрунтованості управлінських рішень.

Ключові слова: економічна циклічність, антициклічна політика, будівельна галузь, економічна безпека підприємства, відновлення, фінансова стійкість, ліквідність, рентабельність.

Вступ. В умовах сучасних трансформацій економіки України, пов'язаних із військовими подіями та необхідністю повоєнного відновлення, роль будівельної галузі суттєво зростає. Водночас посилюється невизначеність зовнішнього середовища, що актуалізує потребу у впровадженні ефективних механізмів управління, здатних забезпечити стійкість функціонування підприємств.

Одним із ключових напрямів підвищення адаптивності та стійкості будівельних підприємств є формування антициклічної політики, яка передбачає своєчасне реагування на зміну фаз економічного циклу. Важливою передумовою такої політики є використання інструментів прогнозування економічної циклічності, що дозволяє не лише зменшити негативний вплив кризових явищ, але й ефективно використовувати можливості періодів економічного зростання.

Таким чином, дослідження можливостей застосування прогнозування економічної циклічності у процесі формування антициклічної політики та забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств є актуальним науковим і практичним завданням.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика економічної циклічності, антициклічного управління та забезпечення економічної безпеки підприємств є предметом активних досліджень як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі. Водночас аналіз сучасних публікацій свідчить про фрагментарність підходів до інтеграції прогнозування економічних циклів у систему управління підприємствами, зокрема будівельної галузі.

Дослідженням економічної циклічності та антициклічного управління як системи заходів, спрямованих на пом'якшення негативного впливу економічних спадів та використання можливостей фаз піднесення займалися такі українські вчені: О.В. Пустойт, П.В. Пузирьова, Т.М. Власюк, М.Є. Ільчишин [1], К.В. Ізмайлова [2], О.Ю. Беленкова, І. Грузіна [3], А.Ф. Гойко [4,8], Т.Ю. Цифра, С.П. Стеценко [5], О. Молодід, Л.В. Сорокіна, А.А. Моголівець [2, 6], Г.М. Рижаківа [7], А.В. Шпаков, Ю.А. Чуприна, Л.В. Гусарова [9].

В науковій літературі достатньо глибоко досліджено сутність економічної циклічності, загальні принципи антициклічної політики, підходи до прогнозування економічних коливань. Водночас існують суттєві наукові прогалини:

- відсутня інтегрована модель використання прогнозування циклічності у формуванні антициклічної політики підприємств;
- недостатньо врахована галузева специфіка будівництва;
- обмежено досліджено зв'язок між антициклічним управлінням і економічною безпекою підприємств.

Постановка завдання. Сучасний розвиток підприємств будівельної галузі відбувається в умовах підвищеної економічної нестабільності, що зумовлена як глобальними циклічними коливаннями економіки, так і специфічними внутрішніми викликами, зокрема військовими ризиками, руйнуванням інфраструктури та необхідністю масштабного відновлення. Будівельна галузь є однією з найбільш чутливих до змін економічної кон'юнктури, оскільки залежить від інвестиційної активності, доступності фінансових ресурсів та державної політики.

Циклічний характер економічного розвитку спричиняє нерівномірність попиту на будівельну продукцію, коливання обсягів виробництва, зміну рівня зайнятості та фінансових результатів підприємств. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств, яка безпосередньо залежить від їх здатності адаптуватися до змін фаз економічного циклу.

Водночас існуючі підходи до управління діяльністю підприємств здебільшого не враховують у достатній мірі можливості прогнозування циклічних коливань. Недостатня інтеграція інструментів прогнозування економічної циклічності у процес формування управлінських рішень обмежує ефективність антициклічної політики підприємств та підвищує їх вразливість до кризових явищ.

У зв'язку з цим виникає необхідність розробки теоретико-методичних підходів до використання прогнозування економічної циклічності як інструменту формування антициклічної політики та забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств.

Основна частина. Економічна циклічність є об'єктивною закономірністю розвитку національної та світової економіки, що проявляється у періодичних коливаннях ділової активності, обсягів виробництва, інвестицій та зайнятості. Вона відображає нерівномірність економічного розвитку, яка зумовлюється змінами попиту і пропозиції, інвестиційними процесами, технологічними зрушеннями, а також впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Класично економічний цикл включає чотири основні фази: криза (спад), депресія (стагнація), поживлення та піднесення. Кожна з цих фаз характеризується специфічними параметрами економічної динаміки, що визначають умови функціонування підприємств. У фазі кризи відбувається різке скорочення попиту, зниження інвестиційної активності, погіршення фінансового стану суб'єктів господарювання. Фаза депресії характеризується стабілізацією на низькому рівні економічної активності, обмеженим доступом до фінансових ресурсів та зниженими темпами розвитку. У період поживлення спостерігається поступове зростання попиту, активізація інвестицій та відновлення ділової активності. Фаза піднесення супроводжується високими темпами економічного зростання, збільшенням обсягів виробництва та інвестицій, однак може створювати передумови для перегріву економіки.

Будівельна галузь є однією з найбільш циклічно чутливих сфер економіки, оскільки її розвиток безпосередньо залежить від інвестиційної активності, рівня доходів населення, державної політики та доступності фінансових ресурсів. Висока капіталомісткість, тривалий інвестиційний цикл і значна залежність від зовнішнього фінансування зумовлюють підвищену вразливість будівельних підприємств до змін економічної кон'юнктури [5].

У фазі економічного спаду будівельні підприємства стикаються зі скороченням обсягів замовлень, зниженням платоспроможного попиту, затримками фінансування та зростанням ризиків неплатежів. Це призводить до погіршення ліквідності, зниження рентабельності та підвищення загроз економічній безпеці. У період стагнації спостерігається обмежена ділова активність, що стримує розвиток підприємств і зменшує можливості для інвестування [9, 10].

Натомість у фазах поживлення та піднесення будівельні підприємства отримують нові можливості для розвитку, зокрема через зростання попиту на будівельні роботи, активізацію інвестиційних процесів та розширення державних і

приватних програм розвитку інфраструктури. Проте надмірна активізація в період піднесення може супроводжуватися зростанням витрат, дефіцитом ресурсів та підвищенням ризиків неефективного інвестування [11].

Особливого значення дослідження економічної циклічності набуває в умовах сучасних трансформацій економіки України, де циклічні коливання посилюються впливом кризових факторів, зокрема військових дій та необхідності повоєнного відновлення. У таких умовах будівельна галузь виконує ключову роль у відновленні економічного потенціалу, водночас залишаючись вразливою до коливань макроекономічного середовища [9-11].

Таким чином, економічна циклічність є визначальним фактором функціонування будівельних підприємств, який впливає на їх фінансові результати, інвестиційну активність та рівень економічної безпеки. Це зумовлює необхідність врахування фаз економічного циклу при формуванні управлінських рішень та розробці антициклічної політики підприємств будівельної галузі.

Економічна безпека підприємства є комплексною характеристикою його здатності забезпечувати стабільне функціонування, фінансову стійкість та протидію внутрішнім і зовнішнім загрозам. В умовах циклічних коливань економіки рівень економічної безпеки будівельних підприємств значною мірою залежить від ефективності впровадження антициклічної політики, яка дозволяє адаптувати діяльність до змін макроекономічного середовища [10].

Оцінка впливу антициклічної політики на економічну безпеку підприємства доцільно здійснювати через систему ключових фінансово-економічних показників, серед яких провідне місце займають показники ліквідності, рентабельності та фінансової стійкості.

Показники ліквідності (коефіцієнт поточної ліквідності, швидкої ліквідності) характеризують здатність підприємства своєчасно виконувати свої короткострокові зобов'язання. У рамках антициклічної політики в періоди економічного спаду особлива увага приділяється підтриманню достатнього рівня ліквідності шляхом оптимізації грошових потоків, скорочення витрат та формування резервів. Це дозволяє знизити ризик неплатоспроможності та забезпечити безперервність діяльності.

Показники рентабельності (рентабельність активів, власного капіталу, операційної діяльності) відображають ефективність використання ресурсів підприємства. Антициклічна політика передбачає диференційований підхід до управління прибутковістю залежно від фази економічного циклу: у період спаду — орієнтацію на збереження мінімально допустимого рівня прибутковості, у період піднесення — на максимізацію ефективності та накопичення фінансових ресурсів.

Показники фінансової стійкості (коефіцієнт автономії, фінансового левериджу, покриття зобов'язань) характеризують рівень залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та його здатність протистояти довгостроковим ризикам. Реалізація антициклічної політики сприяє оптимізації структури капіталу, зниженню боргового навантаження у кризові періоди та формуванню фінансового потенціалу для розвитку у фазах економічного зростання [9-11].

Впровадження антициклічної політики дозволяє суттєво знизити рівень ризиків, з якими стикається підприємство в умовах нестабільного економічного середовища. Зокрема, йдеться про зниження інвестиційних ризиків через обмеження капіталовкладень у періоди спаду, фінансових ризиків — шляхом підтримання ліквідності та платоспроможності, а також операційних ризиків — через адаптацію

обсягів виробництва до поточного рівня попиту. Крім того, антициклічна політика дозволяє уникнути надмірного розширення діяльності у періоди економічного піднесення, що зменшує ризик неефективного використання ресурсів у майбутньому.

Важливим чинником ефективності антициклічної політики є якість прогнозування економічної циклічності. Чим точніше підприємство ідентифікує поточну фазу економічного циклу та прогнозує її зміну, тим більш обґрунтованими є управлінські рішення. Низька якість прогнозування може призвести до несвочасного реагування на зміни економічної кон'юнктури, що, у свою чергу, підвищує рівень ризиків та знижує економічну безпеку підприємства.

Рис.1. Модель антициклічного управління підприємством будівельної галузі з урахуванням фаз економічного циклу. Джерело: авторська розробка

На Рис. 1. Наведено модель антициклічного управління підприємством будівельної галузі з урахуванням фаз економічного циклу. Запропонована модель відображає інтеграцію прогнозування економічної циклічності у процес формування антициклічної політики підприємства. На основі діагностики фази економічного циклу здійснюється вибір відповідних управлінських заходів,

диференційованих для фаз кризи, пожвавлення та піднесення. Ефективність реалізації антициклічної політики оцінюється через систему ключових показників, зокрема рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості. Досягнутий рівень економічної безпеки підприємства формує зворотний зв'язок, що забезпечує коригування прогностичних і управлінських рішень у наступних періодах.

Висновки. Таким чином, існує пряма залежність між рівнем економічної безпеки підприємства та ефективністю антициклічної політики, яка, у свою чергу, визначається якістю прогнозування економічної циклічності. Використання прогностичних інструментів у поєднанні з системою фінансових індикаторів дозволяє забезпечити своєчасне прийняття управлінських рішень, підвищити стійкість підприємства до кризових явищ та створити передумови для його стабільного розвитку.

Список літератури:

1. Пузирьова П. В. Теоретико-методологічні засади управління фінансовою стійкістю малих підприємств у контексті циклічних коливань економіки / П. В. Пузирьова, Т. М. Власюк, М. Є. Льчишин // Формування ринкових відносин в Україні. – 2025. – № 7-8 (290-291). – С. 64-73. DOI: [10.5281/zenodo.17532108](https://doi.org/10.5281/zenodo.17532108)
2. Ізмайлова К. В. Сутність економічних циклів та їх вплив на фінансову стійкість будівництва / К. В. Ізмайлова, О. Ю. Беленкова, А. А. Моголівець // Наукові праці НДФІ. - 2019. - № 2. - С. 139-150. <https://doi.org/10.33763/npndfi2019.02.139>
3. Грузіна, І. (2025). Методичний підхід до визначення стадії життєвого циклу у контексті ефективного управління організацією. Сталий розвиток економіки, (3 (54)), 265-271. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-41>
4. Гойко А. Ф., Т. Ю. Цифра, Гойко О.А. Управління стійким розвитком будівельних підприємств на основі ресурсного потенціалу. Цифрова економіка та економічна безпека, 2 (17) (2025): 115-121. DOI: [10.32782/dees.17-19](https://doi.org/10.32782/dees.17-19)
5. Bielienskova O., Stetsenko S., Sorokina L., Molodid O., Bolila N. System of preventive action of construction enterprises on the basis of identification of anticrisis potential. Scientific Journal of Astana IT University. 2020. №3. 15-27. DOI: [10.37943/AITU.2020.53.13.002](https://doi.org/10.37943/AITU.2020.53.13.002)
6. Моголівець А.А. Теоретико-методичні аспекти антициклічного управління підприємством будівельним підприємством [Текст] / А.А. Моголівець // Управління розвитком складних систем. – 2017. – № 32. – С. 139 – 145
7. Akselrod R., Shpakov A., Ryzhakova G., Tetyana H., Chupryna Iu, Shpakova H. Integration of Data Flows of the Construction Project Life Cycle to Create a Digital Enterprise Based on Building Information Modeling . International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering, Volume 12, 40–50 (2022). DOI: [10.46338/ijetae0122_0](https://doi.org/10.46338/ijetae0122_0)
8. Сорокіна Л. В., Гойко А. Ф. Аналіз методів оцінки ризиків інвестиційних проєктів в аспекті відновлення національної економіки. Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин, 2023, 51: 1.
9. Гусарова Л.В., Боліла Н.В. Екологічний компонент економічної безпеки як чинник сталого розвитку підприємств будівництва. Науковий погляд: економіка та управління. 2020. №2 (68). С.121-124. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-68-21>

10. Лисиця, Н. В. Методи та підходи до діагностики економічної безпеки підприємства. Будівельне виробництво, н. 75, стор. 68-74, квіт. 2024. ISSN 2524-2555. doi: <https://doi.org/10.36750/2524-2555.75.68-74>

11. Палагіцький В., Казьмін О., Кошовий Б., Шокотько О., & Сисько О. (2023). Економічна безпека та стратегічна стійкість будівельних підприємств в умовах циклічних коливань. Шляхи підвищення ефективності будівництва, 3(52), 170–178. [https://doi.org/10.32347/2707-501x.2023.52\(3\).170-178](https://doi.org/10.32347/2707-501x.2023.52(3).170-178)

O. Shokotko

Economic Cycle Forecasting as a Tool for Developing Anti-Cyclical Policy and Ensuring the Economic Security of Construction Enterprises

The article substantiates the theoretical and methodological foundations for using economic cycle forecasting as a tool for the formation of anti-cyclical policy and ensuring the economic security of construction enterprises.

It has been established that economic cyclicity is a determining factor in the functioning of construction enterprises, causing fluctuations in demand, investment activity, and financial performance. It is proven that the high sensitivity of the construction industry to the phases of the economic cycle increases the importance of implementing adaptive management mechanisms.

The approach to the formation of anti-cyclical policy for construction enterprises has been improved. Unlike existing approaches, it is based on the integration of economic cycle forecasting into the decision-making process and involves the differentiation of management measures depending on the phase of the economic cycle.

A conceptual model of anti-cyclical management for construction enterprises is proposed, which includes the stages of cycle forecasting, diagnosis of the economic cycle phase, development of appropriate management decisions, and evaluation of their effectiveness through a system of key performance indicators. In contrast to existing approaches, the model incorporates feedback between the achieved level of economic security and the adjustment of management decisions.

It is substantiated that the assessment of the impact of anti-cyclical policy on the economic security of an enterprise should be carried out based on a system of financial and economic indicators, in particular liquidity, profitability, and financial stability, which makes it possible to comprehensively evaluate the enterprise's ability to withstand crisis phenomena.

It is proven that the implementation of anti-cyclical policy contributes to reducing investment, financial, and operational risks, increasing the adaptability of the enterprise to changes in the external environment, and ensuring the stability of its functioning.

It is determined that the effectiveness of anti-cyclical policy directly depends on the quality of economic cycle forecasting, which necessitates the use of modern analytical tools to improve the validity of managerial decisions.

Key words: *economic cyclicity, anti-cyclical policy, construction industry, enterprise economic security, reconstruction, financial stability, liquidity, profitability.*